

מראי מקומות - מגילה

יא:

ודאי ידע דהנבואה שהתנבא ירמי' אמת היא, ועתידין הן ליגאל, וודאי יהיו נגאלין ועתיד הוא ליענש, וא"כ איך עשה כן גם הוא כמו בלשצה. עוד הק', איך אמר אחשוורוש דמלו שבעין ולא אפרוק, הלא כבר עלו ברשיון בכורש כל הקהל כא' ארבע רבוא [וע' יעב"ץ שכ' דכל זמן שלא נבנה בהמ"ק וירושלים על תלה, לא חשיב גאולה]. ועוד, היכא הוציא כלי בהמ"ק ונשתמש בהם, הא כבר בימי כורש העלו אותם. ותי', דסבר אחשוורוש שבלשצר טעה ומנה וסבר שלא תהי' להם שום גאולה, והא ודאי יהי' להם גאולה, אך כבר הי' להם גאולה. וכוונת אחשוורוש הי' לומר דאני מנינא ולא טעינא, ואראה אם תהי' להם עוד גאולה אחרת ובנין בית המקדש. וכיון דראה דמלו חשבונו ולא נבנה הבית ולא נגאלו לגמרי, אבל נשארו גדוליהם ורובם בבבל, אמר תו לא מפרקי הני, ולא תהי' להם גאולה אחרת, ולא יבנה בהמ"ק שלהם.

ומה שהשתמש עם כלי בהמ"ק, הגם דכלי בהמ"ק עלו כבר לירושלים, זהו משום דבגלות ראשון לקח נבוכדנצר מקצת כלים של בהמ"ק ולא כולם. והם היו הכלים שהעלו עם העם שעלו בתחלה, שלפי שנתמלאו להם ע' שנה, וכמש"כ בהמשך, דגם הכלים היו צריכים ע' שנה של גלות. אבל שאר הכלים נשארו בבהמ"ק עד החרבן, ולקח אותם נבזוראדן, ולהם לא נתמלאו עדיין ע' שנה, ונשארו בבבל עד בנין הבית.

ו. ונבוכדנצר מנלן דארבעין וחמש שנין מלך, דאמר מה, וכו' כ' המהרש"א דלא איצטריך לאתווי כל זה כדי להוכיח דמלך מ"ה שנים, אלא הא דכתי' ויקח אותו מלך בבל בשנת שמנה למלכו, וכתי' שם בסופו דבשנת ל"ז לגלות יהויכין נשא אויל מרודך וכו', אלא דאגב גררא בא ליישב רומי דקראי בכל זה.

ז. בי' בליליא קטיל בלשצה... והרג את ושת' ויש לעי', מ"ש דכשהוציא בלשצר כלי בהמ"ק הוא עצמו נענש, משא"כ כשעשה אחשוורוש אותו דבר ממם לא נהרג, אלא אשתו נהרגה. ותי' השפ"א ע"פ דברי הרמב"ן הנ"ל, דאחשוורוש סבר דכבר נתקיימה הנבואה ע"י הפקידה שנעשתה בימי כורש, ולכן נתיישרה דעתו. אבל בלשצר כפר בעיקר הנבואה, ולכן בלשצר נהרג בעצמו, אבל אחשוורוש, שסבר רק דכבר נתקיימה הנבואה, לא נענש כ"כ.

ח. דאיבעי לי' למימני מחרבות ירושלים ומשמע דאחשוורוש ידע נבואה זו דהי' צריך למימני מחרבן ירושלים, וא"כ למה טעה למימני מגלות יהויכין. וביאר המהרש"א דאולי סבר אחשוורוש דגלות יהויכין היתה תחלת החרבן. עוד כ' דאולי גם בלשצר ידע נבואה זו דתהי' ע' שנה מהחרבן, וסבר דכיבוש יהויקים הי' תחלת הגלות (ותמוה, הרי הוא לא מנה מגלות יהויקים אלא בתחלת מלכות בבל, וצ"ע). עוד כ' דאולי כפרו אחשוורוש ובלשצר בזה הנבואה משום דלכאו' סותר הנבואה דע' שנים למלאות בבל, ונח' רק באם הע' שנים הם לגלות בבל או למלכות בבל.

א. הניחא למ"ד מלך והדיוט

הק' המהרש"ל בסנהדרין (כ), איך שייך לומר דלא חזר למלכותו, הרי מוכחי קראי טובא שהי' מלך עד סוף ימיו ומת במלכותו. וביאר דודאי לכ"ע הדר למלכותו, ונח' רק באיכות מלכותו שחזר לה, ח"א מלך והדיוט, דהיינו דאף דחזר למלכותו, אבל לא חזר למלכותו כמו מעיקרא, אלא שוב לא הי' מושל אפי' בכיפה, וכ"ש שלא בעליונים. אבל מ"ד מלך והדיוט ומלך ס"ל דאף דהי' הדיוט באמצעיתו, מ"מ כשחזר להיות מלך בסופו הי' מלך גמור כמו שהי' בתחלה.

ב. שלמה מילתא אחריתי הוה בי', שמלך על העליונים

פרש"י על השדים. אבל הרשב"א (בחי' ההגדות) ביאר בב' אופנים אחרים. א', שכמו שאמר' בהקב"ה השמים כסאי וכו', דהיינו דהקב"ה משתמש בעליונים כדי להנהיג עולמו, ה"ה שהי' שלמה בחכמתו הגדול יכול למשול בעליונים לאיזה מדרגה, ולמשול בהם לעשות מה שהי' רוצה לעשות בהם. ב', דהאופן המלכות של רוב המלכים הוא דע"י תגבורת מלחמות וניצוחי בני אדם שמנצחים קצתם לקצתם, נעשים הם מלכים ומושלים. אבל בשלמה לא הי' כן, שהרי איש מנוחה הי', רק מצד חכמתו שנתחכם ועמד על כל סודות העליונים יצא שמו בעולם, וכל המלכים היו באים לשמוע חכמתו, והמליכוהו עליהם. וזהו הביאור שהי' מלך בעליונים, דהיינו כי בסבת מלכו על עליונים מלך על התחתונים. ומאי דאמר' דמלך על העליונים, הפי' הוא דהי' חכם גדול באותו ענין, ומי שהוא חכם גדול באיזה ענין נקרא שהוא מלך בזה הענין.

ג. התם אשתבוחי אשתבח בנפשי'

תמה היעב"ץ, הא אפי' שדים לא מפקי שם שמים לבטלה, כ"ש מלך כשה' ועוד, כתובים ברוח הקודש נאמרו, והיתכן שיכתוב בקראי דבר שקר, מה שכורש רק אשתבח בנפשי'. ועוד הק', דמנבואת ישעי' מבואר דבאמת הי' הבטחה מד' שיהי' לו כל העולם. וביאר, דבאמת הי' הבטחה כן, אבל רק על תנאי שהוא יבנה עירי. והוא לא קיים התנאי, ואדרבה, בימיו נתעכב בנין הבית, וא"כ למעשה לא נתקיים (אבל לא אמר שקר, דאיהו קא משתבח במה שאמר לו ד', אבל למעשה לא נתקיים, וא"כ נמצא דלמעשה לא הי' אלא אשתבוחי אשתבח בנפשי', אבל מה שאמר לא הי' דבר שקר).

ד. כשבת לאחר שנתיישרה דעתו

יש להעיר, למה הי' תלוי יישוב דעתו בהא דלא יהי' לישראל בהמ"ק. וביאר המהר"ל (אור חדש, עמ' עח) דבאמת ראוי למלכות העולם להיות של ישראל, ולכן כל זמן שהי' מצפים לגאולת ישראל דבר זה בטול למלכות האומות. אבל אחר שחשב שכבר עבר הזמן שראוי לישראל להיות נגאלים ולא נגאלו, אז חשב שלא יהיו נגאלים ולכן עכשיו נתיישרה דעתו.

ה. בלשצר מנה וטעה אנא מנינא ולא טעינא

הק' הרמב"ן, כיון שראה אחשוורוש שטעה בלשצר ונענש, א"כ